

*Acta of handelingen van den sijnodo der kercken
des stifts Utrecht, gehouden binnen Utrecht int Catha-
rinenconvent op den 8^{en}, 9^{en} ende 10 Julij int jaer
ons Heeren 1606, ten overstaen van eenige gecom-
mitteerde derselver provincie.*

Naedat de kerckdienaeren der stadt Utrecht tot verscheijden reijzen ende menichmael den Mo. heeren Staten slands van Utrecht hadden verthoont, hoe noetwendich het was eene bijeencompste te hebben van alle die bedienaers des godliken woorts in dese provincie om te advisieren op de remedien, dienlick tot weeringe van verscheijden ongeregeltheden, door langheijt van tijd ingeropen, ende tselve nu wederom bij JOHANNES WTENBOGAERT (die opt verschrijven ende begeeren des kerckenraets der stadt Utrecht om deselve in dese ende andere saecken, totten welstandt der kercken deser provincie noodich, te assisteren alhier gecomen was) den heeren Staten voornoemt aengedient was, hebben haer E. E. eijntlick goetgevonden dese vergaderinge te beschrijven tegen den 8^{en} Julij sjaers 1606 bij haer E. E. brieven van vutschrijvinge, waervan den teneur ende inhoud was, als volcht:

Edelen Erentfesten hoochgeleerden fromen wijsen seer voorsienigen Heeren!

Alsoe de dienaers des godliken woorts binnen Utrecht ons geremonstriert hebben, dat noodich zij een convocatie van de ministers deser

provincie te geschieden ende eene vergaderinge gehouden te worden, omme in deselve vergaderinge openinge gedaen te worden so van de ongeregeltheden, die in de kercken deser provincie ingecropen mogen zijn, als van de bequaemste remedien om daerin te remedieren, mitsgaders om te hooren lesen seekere missive, bij den kerckenraet van Utrecht ontfangen, aengaende den nationalem sijnodum ende daerop te helpen advijseren, so ist dat wij de saecke in deliberatie geleijt hebbende, genegen wesende omme te vorderen, tgene tot weeringe van alle ongeregeltheden ende dat tot goede stichtinge van de kercke Christi ende dienvolgende tot grootmakinge van den name Gods is dienende, goetgevonden hebben d'voorss. convocatie te doen end geordoneert, dat de vorss. vergaderinge gehouden sal werden binnen Utrecht in den grooten capittelhuijse ten Dom op Dinssdach den 8^{en} Julij toecomende des voornoens ten negen uijren. Versoucken UE. daeromme desen tegenwordigen brieff met die ministers ende die van den kerckenraet aldaer te communicieren ende ordre te stellen, dat die ministers aldaer ofte eenige van deselve mogen worden gecommitteert ende gesonden omme ten fijne, plaetse ende tijde voorss. te compareeren, openinge te doen van de ongeregeltheden aldaer ter plaetse van haere residentie ofte daerontrent, indien daer eenige zijn, ende voorts te aenhooren tgene wij hemluiden desen aengaende door onse gecommitteerden sullen doen voordragen ende daerop te helpen advijseeren. Hijrmede Edelen Erfesten hoochgeleerden fromen wijsen seer voorsienigen heeren, bevelen wij UE. in de beschermenisse van Godt Almachtich. Geschreven tUtrecht den 26^{en} Junij 1606.

Onderstond: UE. goede vrunden de Staten van den lande van Utrecht.

Ende was onderteekent: ter ordonantie derselver, G. DE LEDENBERCH.

Het opschrift was: Edelen Ehrentfesten hoochgeleerden fromen wijsen seer voorsienigen heeren schout, burgemeesteren ende regiërders der stadt van Utrecht.

Diergelijck waren oock de brieven, die aen dandere steden (als Amersfort, Rhenen, Wijck ende Montfort) ende dorpen geschickt waren, wtgenomen dat die van de dorpen aen de predicanten selfs in persoon waeren gedirigeert.

Volgens dese beschrijvinge zijn op den 8^{en} Julij smorgens te 9^{en} uijren in den convente van St. Catherijne in den grooten refectoeer (alwaer de plaetse bij de heeren Staten was geleijt mits de onbequaemheijt vant groote capittelhuijs ten Dom) verschenen dese naebeschreven personen:

Vooreerst

de heeren mr. JAN SCHADE, joncker ADOLFF VAN WAEL, heer tot Moerssbergen, ELLERT VAN HELSDINGEN, borgemeester der stad Utrecht in der

tijd, ende GILLIS DE LEDENBERCH, secretaris der heeren Staten van Utrecht, alle gedeputeert van wegen der heeren Staten voornoemt, bij dewelcke dese vergaderinge beschreven was.

Daernae

HENRICUS CAESARIUS, EVERHARDUS BOOTIUS, JOHANNES SPEENHOVIUS, JACOBUS TAURINUS, kerckendienaeren tUtrecht.

HENRICUS JOANNIS, }
ARNOLDUS OORTCAMPIUS, } kerckendienaeren tot Amersfoort.

JOHANNES WIRTZFELD, kerckend. tot Rhenen.

GERBRANDUS JOHANNIS, kerckend. tot Wijck bij Duerstad.

ANDRIES VAN OOSTERBEKE, kerckend. tot Montfoort.

Wijders

ISAACK WILLSING,	kerckendienaeren tot	Amerongen.
AMSEN DANIELS,		Doorn.
ADOLPHUS SPIZERUS,		Seijst.
JOHAN SWEERSZ,		Cothen.
CHRISTIAEN VAN OIJEN,		Neerlangbroeck.
GERHARD CORNELISZ,		Bunnick.
WERNER CONRAEDSZ,		Werckhoven.
FLORIS GERRITZ,		Houten.
CORNELIS VAN BRAEKEL,		Vaert.
JACOB HULGENSZ,		Hagesteijn.
THEODORUS SILIGINEUS,		Veenendael.
WIGBALDUS BELIDA,		Maerssen.
ERASMUS BACKER,		Breukelen.
EVERT VOESKULL,		Vrelandt.
ROMBERT JANSZ,		Cortehoeff.
PIBO OVITIUS,		Nichtevecht.
BALTHASAR VAN DOORNE,		Apcoude.
JOHANNES ANTHONII,		Westbroeck.
HALEWYNUS GODEFRIDI,		Oostveen.
CHRISTIAEN JANSZ,		Vinckveen.
JOHANNES LINDENIUS,	Mijdrecht.	
HENDRICK TEN BRINCK,	Wilnes.	
ABSOLON HELMONT,	Cudesteert.	
LODEWICUS DU BOLJS,	Segvelt.	
CORNELIUS EGBERTSZ,	Jutphaes.	
SAMUEL GEROBULUS,	Lopick.	
JACOB JACOBZ MOIJ,	Bunschoten.	
JOHANNES BERGERUS,	Leusden.	
GERRIT HENDRICKSZ BREE,	Woudenberch.	

SAMUEL PITIUS,	}	kerckendienaeren tot	{	Soest.	}	dijcks.	
HENDRICK MERTENSZ,				Emmenes			buiten
CORNELIUS VAN DUNGEN,							binnen
				Baeren ende ter Eem.			

JOHANNES TALJUS, kerckend. tot Overmeer, JACOBUS HARDENBERCH, kerckend. tot Hermelen, ende CORNELIUS POLLETS, kerckend. ter Aa, mede beschreven zijnde zijn absent geweest ende in heur absentie te goede gehouden: TALJ, omdat hij voort ontfangen der brieven verrijst was naer Zeelandt end noch niet wedergecomen; HARDENBERCHS, omdat hij naer huijt sijner brieven aen dese vergaderinge cranck was; POLLETS, omdat de brieven van vuijtschrijvinge te laete tot sijner handen gecomen waeren, dewelcke sanderen daechs gecompariert is.

Is oock verschenen JOHANNES WTENBOGAERT, kerckendienaer in sGravenhage, als bij de heeren Staten van Utrecht (so de voornoemde heeren gedeputeerden verclaerden) om sich in desen sijnode mede te laeten vinden specialick versocht, ende daerbeneffens bij den kerckenraet van Utrecht (als bleeck vuijt desselven brieven van credentie) mede specialick versocht ende gedeputeert om van derselver kercke wegen ende neffens derselver kerckendienaeren mede te verschijnen.

De vergaderinge geseten sijnde, is vooreerst om der saecke in den naem des Heeren eenen aenvanck te geven bij een van de kerckendienaeren van Utrecht, namentlick HENRICUM CAESARIUM, een gebedt gedaen tot God, dieneende tot verkiesinge van bequaeme persoenen, d'een om als president de geheele actie te beleijden, d'ander als scriba om alles bequaemelick in geschrifte te vervaten.

Dit gedaen sijnde, zijn bij de meeste stemmen vercooren ende begeert tot praeses JOANNES WTENBOGAERT ende tot scriba EVERHARDUS BOOTIUS.

Hierop affgevordert ende gelesen zijnde de credentien dergener, die van eenige vergaderinge van kerckenraet waeren affgesonden, als die van Utrecht, Amersfoort, Rhenen, Wijck ende Westbroeck, end weder een gebett tot God gedaen zijnde bij den praesidem om de bijstand sijns H. Geests tot het geheele beleyjt deser vergaderinge, heeft de heer LEDENBERCH, secretaris der heeren Staten, in den naeme van deselve ende van wegen sijne medegedeputeerde de vergaderinge cortelick aengedient d'oor-saecken ende eijnden, waertoe het haere Mo. E. E. geliefft hadde dese vergaderinge bijeen te roepen, zulcks deselve in de brieven van vuthschrijvinge, hiervooren geinsereert, zijn vuijtgedruckt met begeerte ende aanmaninge, dat een jegelick vrijelick soude spreken ende sonder eenich omsien vrijmoedichlick aendienende ende wten, tgene hij in sijn conscientie

voor God soude achten noodich tot welstandt der kercken deser provincie.

Waerover de heeren Staten bedanckt zijnde bij den praesidem van dit haer ehrijstelick werck ende voornemen, heeft deselve praeses de voors. propositie hervat ende der vergaderinge int particulier voorgedragen d'ordre, die hy bequaemst achte om alles te verhandelen, te weten dat men eerst elcke kercke ende dienaer hooft voor hooft soude affvragen, wat den stand ware van sijne kercke ende van die kercken ontrent sijne residentie, soeveel hun deselve bekent was, in de bedieninge der leere, der h. sacramenten, kerckelijke regieringe, der gebeden ende gesangen. Item aengaende den standt der schoolen, schoelmeesters, costers ende diergelijke, mitsgaders wat beletselen hun mochten gedaen worden in haeren dienst, etc., om daernaer alsoe voort te gaen tot het overleggen van de remedien.

Welcken voet also bij de vergaderinge goetgevonden sijnde, is de praeses tot de voergeroerde affvraginge getreden, beginnende van de steden ende soe voorts, daerom dan elck soedanige verclaringe gedaen heeft, als volcht.

Utrecht.

Hebben de dienaeren van Wtrecht verclaert, in wat manieren de droevige differenten ende missverstanden, daarmede de kercke nu vele jaeren was beroert geweest, terneder waren geleijt ende geassopieert met volcomen bevrediginghe derselver gemeente ende met een sonderlingen aenwas ende segeninge Gods over deselve, doende blijcken van de tegenwordige forme der bedieninge derselver kercke wt seekere acte, bij de heeren magistraet derselver stadt desen aengaende gepasseert, in date den 25 Martij 1605.

Amersfoort.

Verclaerden die dienaers aldaer den staet der kercke te zijn tamelike goet, dan door eenige beletselen den aenwas derselver verhindert te worden, als eerst vant spinhuiss, doerdien d'huijsmeesters desselven geheel Paepsch zijnde die kinderen daerdoor van die kercke affgetogen ende misleijd wierden; dat oock d'oude lieden int gasthuijs verhindert wierden die predicatien int gasthuijs te hooren, hetwelcke nochtans nu eenichsins taliter qualiter geduld wierd; dat mede door bijschoel der paepsgesinde eenich beletsel geschied.

Rhenen.

Heeft den kerckdienaer aldaer verhaelt den redelijken stand sijner kercken, dan claechde verhindert te worden die predicatien des Sondaechs door die merckten van coopen ende vercoopen, die alsdan gehouden worden; dat vele kinderen niet gedoopt en worden in de kercke aldaer, ende dat men naederland geen kennisse van derselver doop hebbende, daerwt groote confusie soude mogen ontstaen. Claechde mede, dat in het clooster

seekere forme van bijschoel gehouden wierd tot naedeel van de christelike religie. Welcke claechten hij verclaerde daerom voergesteld te hebben, niet om timplorieren de hulpe van de E. heeren Staten int remedieren van dien, maer alleen om aen te wijsen den jegenwordigen staet der kercke aldaer, alsoe hij van meeninge was sulcks aen sijne respectieve magistraet te versoeken, bij dewelcke hem oock toeseegginge van verbeteringe gedaen was (hetwelcke oock bij d'ander steden plaetse heeft.)

Wijck.

Verclaerde den dienaer der kercken aldaer den staet der kercke te sijn goet, ende verthoonde tot dien eijnde seeker geschriift, daerin verhaelt stond die regeringe der kercken door ses ouderlingen neffens den predi- cant, de bedieninge ende versorginge van de diaconie door twee diaconen, alsoock dat het h. avontmael driemaal int jaer gehouden wort, ende telckemaal de visitatie of huijssoekinge ende een proefpredicatie gedaen wort; dat de nieuwelingen ter praesentie van twee ouderlingen in de hoofstucken des geloofs onderricht ende alsoe ten avondmael toegelaten worden; dat drie predicatien ter weke gedaen worden, twee Sonnendaechs end een Donnerdaechs, predickende Sonnendaechs voormiddaechs d'evan- gelia dominicalia, naemiddachs den Catechismum Heijdelbergensem (daerin alsoock in de psalmen de schoolkinderen bij den rector worden onderwesen), des Donderdaechs den 1^{en} brieff totten Corinthen. Verthoonde noch een ander schrift, daerin de kerckenraet van Wijck de E. heeren Staten bedanckende, dattet haer E. geliefft hadde den sijnodum te convoceeren, versochten dat de sijnodale ende classicale vergaderinge in het Sticht mochten gecontinueert werden. Claechde oock in hetselve de kerckenraet voorss., dat in de stad van Wijck verscheijden Paepsche conventiculen ge- houden worden (tegen der E. heeren Staten placaten), daerin missen gedaen, kinderen gedoopt ende houweliken geconfirmeert worden, ende dat so doer heer STEVEN te Overlambroeck als andere. Versochte oock dat de gagie des rectors (zijnde maer 145 gl.) wt de goederen vant clooster (daervan de E. heeren Staten administrateurs sijn) mochte geaugmenteert worden.

Montfoort.

Verclaerde den dienaer den droevigen stand der kercken aldaer, ter oorsake van de veelvoudige exercitien der Roomscher kercken, die daer gepleecht worden, datter geen stand van kercken noch is; dat hij tavond- mael tweemaal int jaer houdt, weijnich communicanten heeft, te weten maer 30 in getale; dat daerder te vooren 300 (sometijts op feesten wel 500 of 600) toehoorders waeren, nu maer 100 sijn, doordien zeeker paep, heer HENDERICK genoempt, van Wtrecht aldaer comende den loop des evan-

geliums verhindert door missen te doen, prediken, doopen, etc.; dat de diaconie versorcht wort bij den magistraet, de schoole tamelick is, de schoolmeester van de Gereformeerde religie zijnde, doch leerende allerhande boeken.

Amerongen.

Verclaerde den dienaer, dat den staet sijner kerken desolaet was, omdatter (niettegenstaende het gehoor tamelick is, veeltijds van 100 ende 150) weijnige, jae geene communicanten zijn; dat de kercke oock, soeveel het wterlike aengaet, seer verwoest leijt door de destructie der soldaeten, haeren doortocht daerdoor hebbende; claechde dat de gemeente oock ter kercken wtgaet, als men den doop voor het gemeen gebed end den gemeenen segen bedient; dat oock de superstitionen van St. Cunerendach de religie grooten affbreuck doen; dat den coster niet dan altemets ende een weijnich ter kercken komt; dat hij niet voorsingen en can, ende daertoe oock niet en wil verbonden zijn; meent mede dat den schoolmeester leert allerhande boeken, so se hem voorcomen.

Doorn.

Verclaerde den dienaer den goeden stand der kercke aldaer, dat d'hujsluiden wel tot het gehoor comen, haere kinderen alle ten doop brengen, het avondmael bij hem maer eenmael sjaers te Paeschen bedient wort, dat hij 15 of 16 communicanten heeft, datter geen schoole en is.

Zeijst.

Verclaerde den dienaer den stand zijner kercken tamelick te zijn, dan claechde over twee beletselen: eerst datter geen clock en is, ende daerdoor vele droncken drincken tusschen de predicatie, de herbergiers seggende, dat sij d'uijre niet en weten, soedat d'herbergen tusschen die predicatien openstaen. Claechde mede ten anderen over seeckeren paep van Wijck, groote ondiens in sijn plaetse doende. Verhaelde vorders, dat hij te Kersmiss 3 communicanten ende te Paeschen 40 had gehad ende hoopte ouderlingen te verkiesen; dat hij selfs de schoele aldaer houdt ten versoeke van d'hujsluiden; dat oock seker vicarije, totter schoole gehorende, bij een ridder ingehouden wort, ende soude tot dien eijnde aen haer Genaden VAN BEVERWJCK konnen geschreven worden om door dat middel eenen eijgen schoolmeester te becomen.

Coten.

Verclaerde den dienaer den redelijken stand van zijn kercke ende seijde tgehoor te zijn tamelick; dat hij den doop bedient nae d'ordre ende forme der Gereformierder kereken; dat het avondmael bij hem noch niet bedient was, doordien hij d'hujsluiden daertoe noch niet hadde connen bewegen;

verhaelde dat zijn schoolmeester paepsgesind was, doch comende ter kereken ende de psalmen voorsingende; claechde dat vele haere geboden laten doen in de kercke end daernaë bij een paep getrouwt worden; dat oock seeker affgesteld pastoor (genoemt heer JAN VAN BLOCKHOVEN) die van de E. heeren Staten gealimenteert wert, soe daer als oock te Wijck, groote affbreuck doet door doopen, trouwen, etc.

Neerlangbroeck.

Verclaerde den dienaer, dat het gehoor tamelick is ende aenwast; dat seekeren paep, heer STEVEN genaemt, hem groot belett doet; dat hy er tot 7 oft 8 heeft onderricht, die voor haer genomen hebben te communicieren, doch tot noch toe geen communie by hem gehouden; dat hij noch geen schoole en heeft, dat veele haer houwelicksche geboden hebben laeten doen sonder bevestinge daerop versocht ende gevolcht.

Bunnick.

Verclaerde den dienaer tgehoor te zijn tamelick, van 25 of 30 meer of min, dan claechde verhindert te worden door eenen mr. JAN, te vooren daer gewesene paep, die daer predict op een huijs, Groenewou genaemt, die de kinders meest doopt ende de huijsluiden onder sich heeft; dat hy geen communicanten heeft, doordien de paep de huijsluijden wijsmaect, datter geen onderscheijt en is tusschen de Gereformeerde kercke ende Roomsche dan alleen in den doop ende int avondmael. Verhaelde mede, dat hy een schoolemeester heeft, die oock voorsingt; dat de huijsluijd alle tot tgehoor comen wtgenomen een huijsgesind.

Werckhoven.

Verclaerde den dienaer den stand van sijne kercke verwert te zijn; claechde daerom over den officier ende schoolemeester of coster, ende voorn. over den coster, dat hij doet, wat hem geliefft in Roomsche superstition; dat die gemeijnte wel ijeverich is, dan claechde, dat door den afval van een, die hem in hoerdom verlopen had, die darom bij hem vant avondmael gehouden wierd, alle de andere vant avondmael affgebleven waeren, doordien hij wat aensiens had; hoopte so dien man, die affgehouden was vant avondmael, mochte tot beteringe van zijn leven gebrocht worden, den officier ende schoolemeester tot haer ampt gehouden worden, dat hy goede vrucht soude kunnen doen. Claechde over den officier (die andersins de religie toegedaen is) dat hij, comende met sijn schuldboeck onder de predicatie, die huijsluiden vant gehoor des godlijckes woorts verhindert, roepende de principaelsten tot hem, ende hebende hij predicant aen den officier versocht sulcks te willen naelaten, en heeft daermede niet wtgericht. Claechde mede, dat aengaende den

kinderdoop hem grooten affbreuck deden den paep te Honswijck ende Schalkwijck.

Houten.

Verclaerde den dienaer den ellendigen staet van zijn kercke; datter weijnich gehoors is ter oorsake van eenen ouden paep, genoemt heer JAN VAN HOUTEN, die aen de Tollstechsporte staende die huijsluijden waerneemt end haer dreijcht mette verdoemenisse, soe sij ter kercken willen gaen om de predicatien te hooren, bewegende mede eenige huijsluijden om te staen bij der kercken ende te beschimpen diegene, die ter kercken ingaen. Verthoonde mede seker wassen schapen, etc., die aldaer selffs onder de predicatie van d'hujsluijden in de kercke geoffert worden. Verhaelt dat de maerschalc alleen compt Pinxtermaendach; claechde dat den schout binnen Utrecht woont ende niet in de kercke verschijnt, waardoor vele moetwillecheijts bij de huijsl. bedreven wort.

De Vaert.

Verclaerde den dienaer den tamelijken staet van zijn kercke, so int gehoor als int gebruijck der h. sacramenten; dat hy over de 20 of 30 communicanten hadde. Dan claechde, dat vele bij den anderen gaen wonen, eer sij getrowt zijn; dat die van tWael ende Capel van heer DIRICK VAN ECK te Honswijck opgehouden ende missleijdt worden door doopen, smeerem, etc.; seijde dat hij een goet schoolemeester ende een goede schoele heeft.

Hagesteijn.

Verclaerde den dienaer aldaer, dat hij den staet van zijn kercke seer claechlick gevonden had, eensdeels doordien de plaetse gevaceert had, anderdeels dewijll sij verhindert werden door de papen; dat nu tgehoor gebetert was, ende eenige met hem ten avondmael geweest waeren te Viaenen, dat hij eenige andere ten avondmael noch niet toegelaeten had, doordien sij niet genoeg onderwesen waeren; den doop aengaende dattet nu lijdlick daermede toeginge, doordien nu vele tot hem quaemen ende haer kinderen ten doop brengen, daer sy te vooren door heer DYRICK te Honswijck missleijd wierden, over denwelcken hy claechde, dat hem noch hinder ende schade geschiedde in sijn gemeente, als oock een paep, die van Viaenen coempt, mede een van Utrecht, heer VICTOR genaemt, ende andere Jesuiten, die huijsluijden dreijgende met de verdoemenisse ende ban, soo se comen tot tgehoor van de predicatien tot Hagesteijn. Claechde dat zijn huijsluijden vele nae de Paepsche misse ende predicatie te Culenborch ende Viaenen loopen. Verhalde van den coster, dat daer hij te vooren de pauselijke superstitie gedient hadde, nu wel bekende door redenen overwonnen te zijn, maer noch niet konde gebracht worden tot voorlesen oft voorsingen. Verhaelde van den schoolemeester, dat hij hem

begeefft tot het gehoor ende gesind is om te gaen ten avondmael, soude oock wel geerne niet dan Gereformeerde boeken leeren, waert dat hij konde sulckes doen sonder te verliesen zijne kinders, doordien d'huijsluijden hem daarmede dreijgen. Wenschte een diaken te hebben neffens den kerkmeester om d'almosen te collecteeren, omdat sij niet een stuver en hebben om jemandt te geven, doordien het de kerckmeester onder hem houdt.

Veenendaell.

Verclaerde den dienaer, dat hij de saeken der kereken aldaer (waert te vooren vrij row was) tot redelike ordeninge gebrocht heeft; dat hij des Sondaechs voormiddach d'evangelia dominicalia predict, ende snaemiddachs den Catechismum plach te prediken, maer nu in plaetse van dien d'Openbaringe Johannis, bedienende den doop ende het avondmael nae gewoonte der Gereformeerder kercken, houdende het avontmael viermael int jaer. Seijde dat het gehoor tamelick was ende wel konde gebetert worden, waert dat de merckten ende herbergen des Sonnendaechs tusschen de predicatien konden gebetert ende geweert worden. Seijde dat hij 43 communicanten heeft, ende so de voors. abusen geremedieert wierden, hoopte wel 80 of 100 toehoorders te hebben. Verhaelde mede, dat hy een Gereformert schoolemeester heeft; dan claechde over de frequentie van dootslagen, alsdatter ten tijden van sijne bedieninge wel 30 omgebracht waeren aldaer ter plaetsen. Claechde oock, dat hem in pesttijden niet toegelaten was de testamenten te maeken, streckende tselve tot naedeel van den armen, die aldaer weijnich incomens hebben, ende bij testament ofte donatie voor den predicant deselve wat toegeleijt zijnde, daeraen niet geraeken konden wt oorsake voors.

Hiermede is de vergaderinge met dancksegginge tot Godt gescheijden.

Naemiddach.

Alle de voorgaende persoenen wederom te 3 uijren verschenen ende tgebed gedaen zijnde, is de praeses voortgegaen in d'ondervraginge van de andere kerckendienaren nae de gelegentheijt van haere kercken, die daarop verclaert hebben als volcht.

Maersen.

Verclaerde den dienaer aengaende den staet van sijn kercke, dat hij noijt voor Paeschen lestleden tavondmael gehouden heeft, ende hetselve tweemaal sjaers voor hem heeft genomen te houden, gelijk hij dat d'eerstenmael te Paeschen heeft gehouden ende daerna noch eens te Pingsteren door assistentie van den predicant van Westbroeck. Verhaelde dat hij een tamelick getal van toehoorders heeft. Claechde, dat hij geen schoolmeester heeft ende wel een coster, maer de vijandt is van de religie;

dat oock de goederen van de costerije ende schoole bij eenige ondergehouden worden.

Breukelen.

Verclaert den predicant den goeden stand van sijn kercke als een goet gehoor hebbende, volgende in de bedieninge des woorts ende der h. sacramenten soe des doops als des h. avondmaels tgebruijck der Gereformeerder kercke. Van de schoole verhaelde hij, dewijle de collatie van de goederen der costerije staet bij de heer VAN NYENRODE, den coster daerom door last van den heer VOORSS. zijn ampt wel doet ende sich onderwerpet den predicant. Communicanten verhaelde hij te hebben eenige, die vant huijs van den heer VAN RUWIEL ende sommige andere huijsluijden. Predickt maer eens ter weke als oock de andere.

Vredeland.

Verclaerde den dienaer den redeliken stand van sijn kercke, hebbende goet gehoor (van 100 persoonen), communicanten 30; van den schoolmeester verhalende, dat hij Gereformeerd is, mede communiceert ende alleen Gereformeerde boeken leert, dat hij oock resideert op de plaetse sijner bedieninge.

Cortehoeff.

Verclaerde den predicant, dat hij tamelick gehoor heeft, 14 communicanten, dan claechde seer verhindert te worden in den loop des h. evangeli om eenige vruchten te doen door den schout ende secretaris of coster, beijde als groote aergernisse gegeven hebbende. Doch voechde daerbij, dat den schout weder ter kercken begint te comen, maer den koster even hardneckich blijft, sodat hij predicant geen dienst van hem heeft, ja hij door sijn aensien velen argernisse geeft. Verhaeldt seker quaestie tusschen hem van in den aenvang sijnes diensts ende den secretaris of coster nopende de schoole, dewijle den secretaris qualick nam, dat de schoole bij hem (predicant) bedient wierd, dewijle den secretaris liever sijn eijgen soon daerin wilde dringen, daer nochtans hij (predicant) daertoe aengenomen was. Claechde oock, dat men driemael het Ave Maria clept, smorgens, smiddachs ende savonts.

Nichtevecht.

Verclaerde den dienaer den staet sijner kercke te sijn redelijck ende verthoonde seker geschriff van sijn kerckenraet, inhoudende een goede getuijgenisse van sijn persoon. Communicanten seijde hij te hebben 31, eenige verreyt ende verstorven sijnde, hebbende ouderlingen ende diakens. Claechde over den schoolmeester (die oock coster is), dat hij paepsgesind zij, ende niettegenstaende hij eerst eenige tijd ter kereken was gecomen, nu soeckt sijn quaet saet te saijen ende de luiden tot superstieten te mis-

leijden. Predict maer eens ter weke ende swinters altemet tweemaal. Claechde over een ongedoopt Mennisten soon, die met een vrouwe huijs-houdt bujten echt, versoekende proclamatiën om getrouwt te worden ende weijgerende gedoopt te worden, om welke oorsake willen hij hem deselve proclamatiën weijgert. Claechde mede, dat op biddagen ende Sondagen niemant gebreuckt en wort om het ontheijligen derselver door wercken, etc. Claechde mede van wegen den dienaer van Overmeer (die absent was) over den coster aldaer, dat hij mede onstichtelick is, geenen dienst den predicant doende, seijde mede door het cleppen aldaer de lieden van den suiijveren godsdienst affgetogen te worden.

Apcoude.

Verclaerde den dienaer den redeliken stand zijner kercke, hebbende redelick gehoor, mede houdende tavontmael met 28 communicanten ende alles conform de Gereformeerde kercken; verhalende, dat hij een bequaem coster ende schoolemeester heeft, leerende Gereformeerde boecken, dan voechde daerbij, dat hij d'herbergen al wat te seer versoect, wilde wel dat hij door bequaeme middelen conde vermaent worden. Claechde over eenige vergaderinge der Herdoopers. Claechde oock, dat de van Apcoude vele in Hollandt gingen om de paepsche exercitie te oeffenen in seekere huijsen onder Holland, daer de Jesuiten ende andere jonge paepsche studenten, bij de coopliden van Amsterdam onderhouden, comen om den dienst te doen. Seijde dat hij ordinaris maer eens predickt, ende om de pausgesinde te trecken oock Woonsdaechs in de vasten, dan kan daer weijnich mede utrechten, omdat sij haer verbonden hebben niet ter predicatie te gaen, dreijgende anders d'een d'ander de neeringe te ontrecken. Claechde oock, dat terstondt nae de predicatie de paepsgesinde huijsluijden in de kercke met een groot getier, gedruijsch ende onordninge comen invallen.

Westbroeck.

Verclaerde den dienaer den goeden standt der kercken aldaer. Seijde goet gehoor te hebben ende 50 communicanten gehadt te hebben, waervan wel 25 door de pest gestorven zijnde, hij nu weder hebbe tusschen de 40 ende 50. Verhaelde mede, dat hij een goet coster ende schoolemeester heeft, dan claechde, dat de middelen tot den schooledienst gehoorich bij particulieren ingehouden worden, ende dat den schoolmeester wt oorsake van zijne cleijne middelen genootsaeckt is het secretarisampt te bedienen. Verhaelde oock, dat hij 4 ouderlingen ende 2 diaconen hadde.

Oostveen.

Verclaerde den dienaer den goeden staet der kercken aldaer, sodat hij wel 40 communicanten heeft ende verhoopt welhaest 70 of 80 te sullen

becomen, hebbende eenen goeden schout, coster ende schoolemeester, bedienende mede Blauwcapel, alwaer de kercke, ongerepareert zijnde, heeft de heer VAN GENT aengenomen die te repareren. Verhaelt, dat hij daer in loco niet en resideert, doordien hijt meende niet van doen te zijn, ende het huys niet bequaem was. Seijde 2 diaconen te hebben tot versorginge der armen, ende dat hij den kerckmeester ende schout in plaetse van ouderlingen gebruyckt, doch eijgentlijk formeelijck geen ouderlingen vercoren te hebben.

Vinckeveen.

Verclaert den dienaer de kercke aldaer noch niet sonderlings te wesen, alsnoch een cleen gehoor hebbende, datter bij hem noch geen kinderen ten doop gebracht zijn, deselve al bij de paepen gebrocht worden. Claechde over den schoolemeester, dat hij de kinderen niet en wil leeren de boecken, die hen d'ouders medegeven.

Mijdrecht.

Verclaerde den dienaer den goeden stand van zijn kercke, sodat hij, niettegenstaende vele door de peste verstorven zijn, evenwel noch heeft 120 communicanten. Seijde tavontmael te houden alle 10 weken, niet juist op de hoochtijden. Verhaelde oock, dat hij Sonnendachs namiddach den Catechismum mede predickt, alst niet in den bow en is, dat hij oock des winters predickt, in de weke des Wonssdaechs. Seijde mede, dat hij somtijts Sondaechs drije predication doet, smorgens vroch te Mijdrecht, te 9 uijren te Tamen ende snamiddachs tusschenbeijden in de schoel den Catechismum. Van de diaconije verhaelde hij, dat des Sondaechs d'aelmosen bij eenige diaconen gecollecteert worden ende die bij haer aen den armen vuytgedeelt, doch daervan noijt te sijnen tijd rekeninge gedaen te zijn. Claechde over seker paepgen, die dickwils van de boeren versocht wert om te doopen, etc. Claechde oock over eenige paepsche vergaderinge te Waweren, waertoe vele van de zijne getogen worden. Claechde oock, dat de pausgesinde laestleden biddach een kindermael hielden ende alsdoen droncken zijnde met den biddach spotteden. Claechde mede, dat de schoole niet groot van middelen is, ende dat daer seeker gilde is van drinckbroers, van welke incomen de gagie den schoolemeester wel wat soude kunnen geaugmenteert worden; dat oock een crucifix in sijn dorp staet, daer vele superstition mede gepleecht worden met binden van kousebanden. Seijde mede, dat de swangere vrouwen de doode craemvrouwen enckelick willen dragen, door superstition meenende dat sij alsdan te beter verlossen souden, of het niet goet en waere, dat de vrouwen generalijcken van de doodenbegravinge geweert worden. Vermaende mede, dat men aldaer hadde gesocht te attentieren die nedergeleijde ende omgebrachte men-

schen te sleepe op het kerckhoff als op een vrije plaetse, om alsoe den officier van sijn actie te beroeven.

Wilnis.

Verclaerde den dienaer den soeberen staet zijner kereken, als hebbende weijnich (maer 4) communicanten, tavondmael driemaal int jaer bedienende. Verhaelde, dat hij combinatie maeckte met de ander naebuerkereken int houden des avondmaels per vices. Van den coster ende schoolemeester claechde hij, dat hij allerhande boecken leert. Verhaelde, dat hij 30 of 40 toehoorders heeft. Verthoonde seker schrift, daerin eenige clachten vervaet waren, alsdatter in Wilnis seker blindt paepe woont, die allerwegens gehaelt wort om te doopen end oock de kinders tot sijnen huijse doopt, die oock over de vrouwen, die in den craem sullen komen, eerst misse doet ende haer tsacrament geeft, bij denwelcken oock het volck 1) tegen Paeschen te biechte ende ten sacramente gaet, daer hij daerenboven noch is een dronckaert, beschuldigende de E. heeren Staten van geweld, hem geschiet, als hem vuijt het zijne gestooten hebbende, ende sich oock roemende over zijne schandelicke oncuysheijt. Claechde in tselve schrift, dat men buijten den behoorliken dienst de vrouwen, die uth den craem komen, de kercke opent, die omgangen doen buijten ende binnen de kercke met superstition van paternosters, Ave Maria, etc.; dat men int begraven der dooden verscheijden superstition pleecht, de dooden settende voor het graff, dan daerover biddende op de knijen, dan in d'aerde stekende met cruijcen, etc.; dat men op Sacramentsdach opentlick bedevaert doet om de kercke met groote menichte in wollen ende baervoets; dat degene, de ter kercken gaen, bespott worden; dat in de schoole allerhande boecken geleert worden; datter vele bij den anderen loopen ongetrowt, etc.

Cudelstert.

Verclaerde den dienaer, dat hij in sijn predicatien tamelick gehoor heeft, houdende tavondmael met een getal van tusschen de 50 of 60 communicanten. Claechde over de vergaderinge der Papisten tot drije ofte vier toe, ende dat tusschen de predicatien, daervan de twee in den Nien-thoorn ende d'ander in Rhijnland geschieden ende in seker huijsen gehouden werden, daerdoor grooten affbreuck geschied, de paepen comende van Auwerkerck, Haerlem, etc. Verhaelde mede den goeden stand van de schoole, hebbende een goet schoolmeester ende coster, alsoock van de diaconie, de diakens doende haer rekeninge voor de kerckmeesters, schout ende den dienaer, houdende de bedieninge des avontmaels 4 mael sjaers, predikende mede sWoensdaechs door de vasten.

1) Achter »volck'' is doorgehaald »openbaerlick.''

Segvelt.

Verclaerde den dienaar van den staet zijner kercke, dat hij tamelick gehoor heeft, te weten van 100 menschen, houdende tavondmael met 23 communicanten, een ouderling hebbende, oock wel een diaken, doch en kan deselve die bedieninge niet doen, doordien hij verhindert wordt door de paepsche Heijlige Geijstmeesters, die tselve doen. Van den schoolmeester ende coster verhaelde hij, dat hij van d'huysluijden met affsettinge zijnes dienstes gedreijcht word, so hij niet wil cleppen het Ave Maria ende haer dienen in de superstition. Verhaelt, dat hij den doop ende het avontmael bedient conform de Gereformeerde kercke. Claechde, dat men over de dooden luijd tusschen de predicatie, ende de dooden voor den predickstoel brengt, dewijle men predicat; dat oock de kercke seer ongereijnicht ende vuil leijdt; dat hem mede dien van Camerijck groot affbreuck doet, omdat hij voor de dooden bid, als breeder daernae. Verthoonde noch seker request ende geschriff van sijn kercke wegen, inhoudende eenige claechten, alsdat de huysluijden, de paepsgesind sijn, het h. avondmael seer bespotten, ende die ten avondmael gegaen hebben, naeroepen ende seggen: Sij hebben om een brock geweest; dat die kerckmeesters d'ordonantie der E. heeren Staten bespott hebben ende niet hebben willen naecomen, inhoudende dat sij den schoolmeester 28 gl. jaerlicks souden toeleggen ende de cleppinge etc. naelaten; dat de predicant ontrent Vastenavond 1605, sullende een siecke gaen besoecken, van de huysluijden met modder, steen ende ander vuylicheijt beworpen is; dat tusschen die predicatie, als seker huysman soude trouwen, de andere buijten de kercke met schieten end andersins groot gedruijsch maecten, twelck de schout vermaent niet heeft willen verbieden noch verhinderen; dat diergelijke ongeregeltheden oock bij de huysluijden onder de predicatie gepleecht zijn met roepen, crijten, caetsen, soedat den predicant sijn predicatie niet en conde voltrecken op den Palmsondach; dat diergelijken oock op den Pingsterdach lestleden geschied is, doe de huysluijden oock met steenen ende ander dingen op de deure wierpen, ende den schout vermaent sijnde sijn devoir tegen sodaenige rebellen niet heeft willen doen, sodat hij een vorstander van haer schijnt te zijn; dat op Sondagen tusschen de predicatien d'herbergen ende droncken-gelagen gehouden ende gefrequentiert worden, ende dat men degene, die ter kercken willen gaen, seer schandelick bespott etc.

Jutphaes.

Verclaerde den dienaar den goeden staet van sijn kercke, sich gedragende in de bedieninge des woords ende der sacramenten conform de Gereformeerde kercken, houdende tavondmael met 15 of 16 communicanten, hebbende geen ouderlingen, maer gebruikende in plaetse van dien de

kerckmeesters, alsoock door deselve de diaconije bedienende; hebbende oock een goet scholemeester, den coster (die oock secretaris is) mede goet ende een communicant zijnde. Dan claechde, dat vele de proclamatie in de kercke gehad hebbende daernaer bij de paepen getrouwt worden, ende aengaende den doep, dat eenige van de kinders bij seeker paep van Wtrecht, dien sij somtijds met de wagen haelen of tot denwelcken sij oock wel selfs reijssen, gedoopt worden; dat vele huijsluijden door de leelijke gewoonte van het schutten genootsaeckt zijn haer elders te laten trouwen.

Lopick.

Verclaerde den dienaer den redeliken stand van zijn kercke, hebbende hondert toehoorders, het avondmael houdende met 9 of 10 communicanten, hebbende een goeden schoolmeester, noch geen ouderlingen, noch niet residerende in loco; claechde over seeker leser te Capelle, die hem het prediken onderneemt.

Bunschoten.

Verclaerde den dienaer van den staet zijner kercke, dat hij in de bedieninge des woorts ende der h. sacramenten volcht d'order der Gereformierde kercken, houdende tavondmael met 28 communicanten, hebbende geen ouderlingen, diaconen jaerlicks haer rekeninge doende, houdende kerckenraet met de diaconen ende geheele gemeente, hebbende geen coster noch schoolmeester ende volgens geen schoole, tavondmael tweemaal sjaers bedienende. Claechde over de Mennisten, dat sij die luijden ter kercken gaende beroepen, seggende de kercke te zijn een moordtcuijl, hebbende een ordinarijse plaetse, daer sij vergaderen onverhindert; dat oock sommige van de principaelste der Mennisten, die mede int gerecht zijn, soecken door wandelinghe ende aensprake tusschen de predicatie bij de kercke de lieden wt de predicatie te houden; dat oock vele, de geboden in de kercke gehad hebbende, ongetrouwt blijven sitten; dat oock dronckengelagen tusschen de predicatie gehouden worden.

Leusden.

Verclaerde den dienaer van sijn kercke, dat hij tamelick gehoor heeft, geen psalmen en heeft connen invoeren, doordien den coster niet can voorsingen, ende hij selfs een valsche stem heeft. Claechde over de begravinge der dooden, dat men luijd tusschen de predicatien. Claechde oock over het gesnap tusschen de predicatien, ende dat oock door den schout de luijden van de predicatien affgehouden worden; dat mede seeker paep door het land gaet, het sacrament gevende ende ander paepsche dienste doende; dat oock vele kinders bij de paep gedoopt worden; dat mede vele, de geboden in de kercke gehad hebbende, daernaer ongetrouwt

blijven zitten of bij een paep getrouwt worden; dat den coster herberch houdende wt de predicatie loopt om den luijden te tappen; dat hij (predicant) binnen Amersfoort zijn woonplaetse houdt. Doet oock lijkpredicatie.

Woudenberch.

Verclaerde den predicant den staet van zijne kercke te zijn ellendich door d'ongeregeltheit van den voorgaenden dienaer, hebbende bij de 150 toehoorders, communicanten gantsch geene. Claechde over de superstitionen met de dooden, dat men de om de kercken draecht; dat oock de huijsluiden willen over de dooden gepredickt hebben, twelck den voorgaenden predicant ingevoert heeft; datter groot geraes bij d'hujsluijden gepleecht wort tusschen de predicatien; dat den schoolmeester een paep is, ende dat hij voor de dooden op de kerckhoven in de begravinge der dooden bid; dat vele met diegene, die ter kercken gaen, spotten; dat de kinders meestal bij de paep gedoopt worden, wt d'opinie dat sij seggen, dat de kinders, bij de Gereformeerde gedoopt, sterven; datter soeker crucifix bij de dooden omgedragen word. Verhaelde, datter wel eenige zijn, die ten avondmael souden gaen, maer so weijnich, dat hij noch het avondmael niet en heeft aangestelt; dat hij selve oock eenige jaeren lang niet en heeft ten avondmael gegaen.

Soest.

Verlaerde den dienaer van zijn kercke, dat hij redelick gehoor heeft. Claechde so over de hoofden als d'ander ter oorsaek van de superstitionen: datter noch geen psalmen zijn ingevoert; dat de overheden den schoolmeester op sulcke conditie aengenomen hebben, dat hij geen psalmen singen sal op poene van gecasseert te worden; dat andersins (sonder sulck belet) den schoolmeester wel daertoe gesind soude zijn, end de gemeente daerin geen moijte en soude maeken. Verhaelde oock, dat sij te vooren hadden versocht, dat men de doop bedienen ende den houwelick bevestigen soude in de huijsen, doch dat nu meestal affgebracht zij. Claechde mede, dat d'hujsluijden bij haer selfs singen: Christus is opgestanden, ende de psalmen niet en willen toelaeten; dat oock eenige, de huwelicksche proclamatie gedaen zijnde, haer in de kercke in den echten staet niet en laten bevestigen. Verhaelde, dat hij noch geen avondmael en had bedient ter oorsaek van de superstitionen, daer d'hujsluijden noch mede ingenomen zijn. Meende, datter wel eenige onder de gemeente zijn, die geneijcht zijn om ten avondmael te gaen, maer geene onder de wett. Seijde mede, datter onder de wet eenige zijn geneijcht tot de psalmen, maer doordien datter eenige rijke huijsluijden zijn, die de psalmen niet en willen toelaeten, deselve noch niet en kunnen ingevoert werden. Seijde mede, dat hij noch

geen diaconije en heeft, doordien d'arme bij d'hujsluijden selve onderhouden worden.

Emmenes binnen- en buijtendijcks.

Verclaerde den dienaer aengaende den staet der kercke aldaer gevonden te hebben een woeste plaetse, doch nu tamelijck gehoor hebbende van 200 menschen meer of min; dat hij tavondmael noch niet had kunnen houden ende de psalmen noch niet invoeren. Seijde noch niet binnendijcks gepredickt te hebben, doordien dhuijsluijden hem voorwierpen, dat hij eerst zijn commissie daertoe moste hebben van de E. heeren Staten. Claechde, dat de secretarijs, eertijds (so hij meende) daer gewesene paep, de kinders doopt. Clacchde noch over eenige andere paepen, te Blaricum ende te Hilfersum comende ende de lieden daertoe roepende ende noodigende. Verhaelde, dat de schoole een wijle tijds bij hem bewaerd is. Claechde over de nauwicheijt van huijsinge, omdat hij gantz geen gemaeck heeft om turff te leggen ende geen vrijcheijt om zijn studia waer te nemen, ende dat hem sulcks bij tgerechte geweygert is, doch is tselve gerenvoijeert aen de E. Staten, om dat bij requeste aldaer te versoecken.

Baeren end ter Eem.

Verclaerde den dienaer van den staet van sijn kercke, alsdat ter Eem zij cleijn gehoor, te Baeren wat meer, van 40 of 50; dat hij noch geen psalmen heeft ingevoert of hebbe kunnen invoeren, doordien de schoolmeester van dhuijsluijden gedreijcht wort met cassatie, so hij de psalmen wilde helpen singen; dat hij tavondmael noch niet en hebbe bedient, doordien hij maer een communicant en heeft, ende wel noch eenige andere sijn, doch deselve haer tappen end dronckengelaegen te houden ende frequentieren niet en willen laten; dat hij selve ten tijde sijnes diensts ten avondmael noch niet en hebbe gegaen. Verhaelde van den doop, dat het redelyck toegaet ende eenige kinders hem ten doope gebrocht worden in de kercke, doch claechde, dat heer JACOB te Emmenes mede vele daer doopt; dat oock heer ELBERT PROOT, te Baeren woonende, hem affbreuck doet ende de lieden soeckt van de kercke aff te trecken; dat mede heer JAN tAmersfoort menichmael in dootsnoodt bij de huijsluijden gehaelt word ende dan noch weijgert tot deselve in te gaen, anders als op voorgaende beloffte van dat sij nemmermeer in de Gereformeerde kercke sullen gaen. Claechde oock, dat den schoolmeester hem niet en derft voegen met den predicant om te doen hetgene, dat hij gerne tot stichtinge sien soude, doordien hij vant gerechte onderhouden word ende de vreest te vertoornen.

Aldus alle de dienaeren omgevraecht zijnde ende verclaringe van den stand eenes ijeders kercke gedaen, is weder een nieuwe omvrage gedaen ende versocht, dat een jeder soude den stand der kercken ofte dorpen,

ontrent sijne residentie gelegen, verclaeren sovele hem daarvan mochte bekend sijn, bijzonder van die dorpen, waarvan de dienaeren of pastooren hier niet tegenwoordich, of die met geen dienaeren voorsien en waeren.

Hierop hebben die van Utrecht verclaert, dat Vleuten vaceert ende daer goet gehoor soude zijn, waert datter een goet predicant waer.

De dienaer van Wijck verclaerde, dat tOverlambroeck heer STEVEN noch opentelijk pauselijke diensten ende superstitionen oefent.

Wierd int gemeen verhaelt, dattet evangelijck toeget te Cockengen, Schalckwijck, Honswijck.

Verthoonde noch den dienaer van Segvelt seeker geschrift van eenige vrome huijsluijden te Camerijck, inhoudende een deel clachten over den pastoor aldaer, genaemt CLAES CLAESZ DAEL, alsdat hij in de kercken comende om sijn predicatie te doen eerst voor seeker autaer nedervalt, daerna hemselven met cruijcen teekent ende dat so dickwils als hij de clock hoort slaen, ende daertoe oock de huisluiden vermaent, daernae het evangelium ende d'epistel beijde te saemen predickt sonder de psalmen te laeten singen. Daernae de predicatie gedaen zijnde, haelt hij voort het memorij-sielboek, biddende voor de overleden persoenen, ende dat om zijn gewin; dat hij 22 jaeren te Camerijck gestaen hebbende, het heijlich avondmael noijt gebruijckt en heeft, ende vermaent sijnde hetselve niet en heeft willen doen, jae opentelijk seijt, dat het onnoodich zij ten h. avondmael te gaen, als men maer geloofft, dat dat genoeg is, sodat hijrdoor bij velen het heijlige avondmael in cleijnachtinge komt, ende andere genootsaeckt zijn in de naebuerige stad ende dorpen haer ten h. avondmael te begeven; dat hij vele superstitionen in den kinderdoop pleecht; dat als er ijemand in het dorp gestorven is, hij alsdan over den dooden gaet bidden, ende als men het lichaem ter aerden brengt, heeft hij een schup of spaeij, schrijvende drie cruijcen op de kist met vele mommelinge der woorden, die hij gebruijckt; dat hij d'huijsluijden het wijewater vercoopt; dat hij op Vrow Lichtmis ende Palmdach de pauselijke superstitionen met hetselve pleecht; dat hij gelt neemt van het bidden voor de dooden, van het trouwen, ende de lieden oock bij nacht trouwt, etc.

Wierd oock int gemeen verhaelt, dat Anckeveen, Tuijl end tWael, Linschoten, Odijck vaceeren.

Verclaerde oock den dienaer van Houten, datter int Goij is eenen, de leest sonder last ende autoriteit, die oock spottische fabulen de huijsluijden voorleest.

Verclaerde insgelijcks den dienaer van Lopick, datter te Capelle een is, de leest ende zijn last int lesen te buijten gaet, als genoegsaem het predicken aennemende.

Wierd oock van eenige van de vergaderinge vermaent, datter een openbaren leser is te Thienhoven.

Hirmede is de vergaderinge voor desen dach met dancksegginge tot Godt gescheijden.

Den 9^{en} Julij voormiddach.

Nae gedaenen gebede heeft de praeses der vergaderinge voorgedragen ende afgevraecht, of het niet goet en ware om volcomen kennisse van den stand der kercken te become, dat men alle die dienaeren van eene kercke (daer meer als een dienaer is) liet wtgaen ende voort alle d'ander kercken-dienaeren, d'een voor d'ander naer, om in hunluijder absentie te vrijlicker van den stand haerer kercken te spreken, ende bijzonder om te vernemen, of den stand, die een jeder geopent hadde van zijn kercke, oock nae waerheijt geopent was, ende voort of daer ijert waere te seggen op de persooene van jeder kerckendienaer in leere of leven (oock op zijn incomen in den dienst ende andersins), daarvan hij in dese vergaderinge diende vermaent te wesen, te weten sodanige dingen, die publijck waeren ende d'opbouwinge der kercken merckelijck beletten, verswijgende particuliere ende heijmelicke gebreken, die met secrete ende bijzondere vermaningen in de lieffde behoorden bejegend te worden.

Twelck bij de vergaderinge verstaen zijnde dat also te behooren, zijn eerst wtgegaen:

de kerckendienaeren van Utrecht.

In welcker affwesen de praeses weder verhaelt heeft den stand haerer kercke naer wtwijzen der acte, de vergaderinge te vooren voorgelesen, ende gevraecht, of ijemand daerop ende voorts op heurluijder leere of leven ijert hadde. Daerop de vergaderinge verclaert heeft niet te hebben, maer dat men groote oorsake hadde God te dancken voor sijne genade, die kercke bethoont, ende dat men hoopte, dat alles op so goeden voet gebracht zijnde de Heere zijnen segen tot wijder verbeteringe ende opbouwinge geven soude. Twelck de voors. kerckendienaeren wederom ingeroepen sijnde, also aengeseijt is geweest.

De dienaeren van Amersfoort wtgestaen sijnde, is verhaelt een point, twelck sij selve niet hadden willen dese vergaderinge voorstellen om redenen, daerinne sij nochtans verclaert hadden seer becommert te zijn, alsdat bij eenen apteeker commensalen gehouden worden, die hij in de pauselijke religie oeffent met missen, paepsche predicatien ende ander superstition in zijn hujs te laeten oeffenen; dat oock den rector paussgesind zijnde vermoedet wort door sijn soone int stuk van religie niet goets te doen. Waerop henluijden ende oock andere predicanten van de steden is verhaelt, dat se in dien ende andere diergelijcke missbruicken eerst om

remedie bij haere respective magistraten souden aenhouden, ende indien die faelgeerde, mochten dan sulckes de E. heeren Staten aendienē.

Die van Rhenen end Wijck wtgestaen zijnde, is niet gehoort dan alle goet.

Die van Montfoort wtgestaen zijnde, is weder verhaelt den droevigen staet van de kercke aldaer, ende is hij weder ingeroepen zijnde vermaent tot neersticheijt om zijn pondt int werck stellende eenige vruchten aldaer te doen.

Die van Amerongen wtgestaen zijnde, is verhaelt, dat hij een ander beroepinge opt behaegen van de E. heeren Staten soude aengenomen hebben. Ende also de gedeputeerden der E. heeren voorss. verclaerden niet gesint te zijn bequaeme predicanten wt het Sticht te laeten vertrecken, maer veelmeer op vaceerende end niet wel versorchde plaetsen goede mannen begeerden taennemen, ende oock mede de vergaderinge om reden voorss. daerin niet consenteerde, so is hem bij den praesidem, wederom ingecomen zijnde, in den naem van de E. heeren Staten ende de gantsche vergaderinge aengeseijt, dat hij die beroepinge soude laeten vaeren ende bij die van Amerongen blijven, vertrouwende dat hem de Heer dies te meer segenen soude, alsoe hij daer welbemint was.

Die van Doorn ende Zeyst wtgestaen zijnde, is niet gehoort dan alle goet.

Die van Cothen ende Neerlangbroeck wtgestaen zijnde, is vermaent, dat sij noch het avondmael niet en hebben gehouden, waertoe sij vermaent sijnde tselve aengenomen hebben ende belooft met eenige communicanten so wt haer dorp als van Wijck (door combinatie) aen te vangen.

Die van Bunnick wtgestaen zijnde, is verhaelt, dat hij niet en resideert op de plaetse zijner bedieninge, waertoe hij, weder ingecomen ende vermaent zijnde, belooft heeft, zijn hufrou wt de craem verlost sijnde, daer te sullen gaen residieren.

Die van Werckhoven wtgestaen zijnde, is verhaelt van den staet zijner kercke, de scheuringe, dier volgende zijne verclaringe soude zijn, ende is bij de vergaderinge goetgevonden eenige derwaerts te committeren om te Werckhoven nae den staet der kercke te vernemen ter oorsaecke van de tweespaelt, dier is, ende te sien oft daer eenich accort ende veenigingē soude mogen getroffen worden. Ende zijn gecommitteert *JACOBUS TAURINUS*, kerckendienaer tot Utrecht, ende *JOHANNES ANTONI* in Westbroeck.

Die van Houten, de Vaert ende Hagesteijn wtgestaen zijnde, is niet gehoort dan alle goet.

Die van Veenendael wtgestaen zijnde, is ijetwes verhaelt donstichtelijckheijt sijns levens aengaende, waerover hij weder ingecomen zijnde vermaent is, ende hij aengenomen ende belooft heeft de vermaninge te

sullen naecomen, alsoock dat hij in plaetse van de Openbaringe Johannis jetwes anders stichtelickers soude de gemeente voordragen.

Die van Maersen wtgestaen zijnde, is verhaelt, dat hij mits sijn ouderdom ende andersins seer weijnich stichtinge aldaer doet, doch is hetselve gehouden voor memorie om te sien, oft men hijrin te sijner tijdt soude gevoechlick kunnen remedieren.

Hiermede is de vergaderinge met dancksegginge tot God gescheijden.

Naemiddach ten 3 uijren nae gedaenen gebede tot God.

Is verschenen in de vergaderinge FREDRICK HERMANSSZ VAN YSENDORN, ouderlinek der kercke tot Wijck bij Duerstadt, met credentie van de magistraet ende kerckenraet aldaer. Dewelcke gelesen zijnde, heeft de vergaderinge aengedient, also daer ter plaetse maer een predicant is, die den last alleen niet en can dragen, dat die van de magistraet ende kerckenraet van Wijck voorss. noodich achteden ende versochten, dat sij noch een neffens dien mochten become, dewijle oock die van Amersfort meer als een dienaer hebben. Waerop hij wtgestaen zijnde, is bij de vergaderinge verstaen tselve versoeck alhier impertinent te zijn. Ende de gecommiteerde der E. heeren Staten daerop haer gevoelen geseijt hebbende, is de voorss. FREDERICK HERMANSSZ weder ingeroepen, denwelcken D. praeses van wegen der gecommiteerde der E. heeren voorss. aengedient heeft, dat haer E. E. niet en wisten, dat die van Wijck oijt eenich belett waere gedaen om te procedieren tot beroepinge van noch eenen dienaer, ende dat sij tallen tijden favorabel ende behulpich soudon zijn in alle hetgene, dat tot stichtinge der kercken van Wijck dienen mochte.

Daernae is D. praeses voortgegaen int aengevangen ondersoek.

End vooreerst de dienaer van Breukelen, Vreeland ende Cortehoeff wtgestaen zijnde, is niet gehoort dan alle goet.

De dienaer van Nichtevecht wtgestaen zijnde, is wel verhaelt, dat hij in geen goet geruchte en was, dan also hij verthoonde seeker attestatie van den classe van Thiel, bij dewelcke hij dede blijcken, dat de swaricheden, wt dewelcke dese geruchten waeren gesproten, voor vele jaeren waeren ter nedergeleijt, ende in de vergaderinge niet blijckelijcks en is voortgebracht, daerover hij in deselve hadde behooren bestrafft te worden, is de saecke daerbij gelaeten.

Den dienaer van Apcoude ende Westbroeck wtgestaen zijnde, is niet gehoort dan alle goet.

Den dienaer van Oostveen wtgestaen zijnde, is verhaelt, dat hij niet en woont in de plaetse zijner bedieninge, waertoe hij, weder ingecomen zijnde, vermaent is, ende beloofft heeft metten eersten hetselve te sullen naecomen.

Den dienaar van Vinckeven wtgestaen sijnde, is niet gehoord dan alle goet.

Den dienaar van Mijdrecht wtgestaen zijnde, is bij D. praesidem der vergaderinge voorgesteld seeker missive van de kerckenraet van Amsterdam, waerinne sij verhaelden, dat eener, die te Mijdrecht schoolmeester geweest was, hem beschuldichde van seeker feijt etc., als breeder in deselve missive. Is mede vermaent van seeker swaricheden sijenthalven voortijden in Vriessland gevallen, midsgaders van seeker missbruijck, bij hem gepleecht int geven van de huwelicksche geboden. Waerop hij, weder ingecomen zijnde, verclaert heeft van het eerste, dat hij in dat stuck met zijn partije in rechten geweest zij, ende daerinne sententie interlocutoir (als hij de vergaderinge dede blijcken) gewesen te zijn, nae dewelcke de partije de saecke hadde laten berusten, sonder die ten principaele te vervolgen. Ende wat het voorder schryvens van Amsterdam aenginck, heeft hij voor dese tijd dese vergaderinge satisfactie gedaen, mids dat hem belast is den brief van Amsterdam, aen die van Mijdrecht diesaengaende geschreven, te beantwoorden, twelck hij belooft heeft te sullen doen. Aengaende het tweede heeft sich daervan geexcuseert ende daerbij verclaert sich te willen defendeeren, voor wat rechter dat het zij, tegen diegene, die diesaengaende actie willen tegen hem instellen. Opt derde is verstaen, dat de saecke sulcks niet en was, als was aengedient. Ende sal voorts de missive, bij die van Amsterdam geschreven, wt den naeme deses sijnodi, in conformiteijt van hetgene verhaelt is, beantwoort worden.

Die van Wilnis wtgestaen zijnde, is verhaelt, datter een verschill ende oneenicheijt tusschen hem ende die van Mijdrecht wesen soude, ende is goetgevonden, dat men een offte twee committieren soude om haer te vereenigen. Ende zijn gecommitteert HENRICUS CÆSARIUS ende ARNOLDUS OORTCAMPUS, respective kerkendienaeren tot Utrecht ende Amersfoort.

Die van Cudelstert, Segvelt, Jutphaes wtgestaen zijnde, is niet gehoord dan alle goet.

Die van Lopick wtgestaen zijnde, is vermaent, dat hij niet en resideert in de plaetse zijner bedieninge, waertoe hij, weder ingecomen zijnde, vermaent is, ende belooft heeft Victoris toecomende (den tijd hem bij de E. heeren Staten vergunt) tselve te sullen naecomen.

Die van der Aa. Alsoo den dienaar sdaechs te vooren was absent geweest om oorsaken, die verhaelt sijn, so ist dat hij van den stand sijner kercken verclaert heeft denselven te zijn tamelick int gehoor, sich houdende in de bedieninge des woorts ende der h. sacramenten conform de Gereformeerde kercken. Claechde, datter wt Denmercken alle sijn tijd maer een kind

ten doop was gebracht, end die van Portengen van den paep offte pastor van Cockengen verleijd worden, aengesien sij tot hem gaen, oft hij tot haer coempt. Claechde oock, dat d'herbergiers tusschen de predicatie tappen, ende den sabbath daerdoor alsoock doort wercken der huijsluijden ont-heijlicht wort, doordien de schouten haer ampt soe wel niet en doen. Hout het avontmael drijemael sjaers met 12 communicanten, ende verhaelde, dat hijt tweemaal overgeslaegen had ter begeerte van de huijsluijden. Denselven wtgestaen zijnde, is niet gehoort dan alle goet.

Die van Bunschoten wtgestaen zijnde, is niet gehoort dan alle goet.

Die van Leusden wtgestaen zijnde, is verhaelt, dat hij hem al te seer d'oeffeninge van de medicijnen onderneemt ende daerin selfs onbehoorlicke ende superstitieuse middelen gebruijckt, alsmede dat hij al vrij wat ongebonden van tongen is, hetwelcke hem, weder ingecomen zijnde, voorgehouden is, end hij belooft heeft sich daerin te sullen beteren.

Die van Woudenberch, Soest, Emmenes ende Baeren wtgestaen zijnde, is niet gehoort dan alle goet.

Aldus alles ondersocht ende aengeteekent zijnde, is de vergaderinge voor desen dach met dancksegginge tot God gescheijden.

Den 10^{en} Julij voormiddach.

Te 9^{en} uijren nae gedaenen gebede tot God heeft D. CÆSARIUS ende OORTCAMPIUS aen de vergaderinge gerapporteert, dat sij ter praesentie van noch vier ander dienaers als getuijgen ende medehulpers de saecke ende tverschill tusschen die van Mijdrecht ende Wilnis voors. vriendelick neergelecht ende tot accoort gebrocht hebben, waerop D. praeses oock hun beijden van wegen de vergaderinge ernstelijck haers ampts ende tot lieffde vermaent heeft.

Hiernaee heeft men beginnen te spreken van de middelen, daermede men d'ongeregeltheijden, de voorgaende dagen ontdeekt, soude kunnen beteren, end heeft de vergaderinge ingesien, dat sommige van de voors. ongeregeltheijden niet konden geremedieert worden dan door d'authoriteit van de heeren Staten, sommige niet dan door een eenparige kerckenordninge of forme van kerckenbedieninge, nae dewelcke een jegelick voortaan gehouden soude wesen sich te reguleeren. Is derhalven geresolveert, dat soveel teerste aengaet men alle d'ongeregeltheit van sodane natuere sijnde, dat se niet dan door d'authoriteit als voren kunnen gebetert worden, in geschriffte soude vervaten ende deselve de heeren Staten verthoonen met versoeck ende bede, dat hunne E. E. nae haere discretie, wijsheit ende godsalicheit daerinne willen voorsien oft bij sodanige mid-

delen, als mede in deselve remonstrantie werden aangewesen, offte met andere beter, die hunne E. E. souden mogen weten te bedencken.

Ende wat het ander aengaet, also men verhoopt, dat daerinne door den sijnodum nationalem wat goets soude mogen werden gedaen, is goetgevonden, dat men, alvoreen opt stuck van de kerckenordeninge eijntelicken te resolveren, soude lesen de brieven diesaengaende, bij den kerckenraet van Amsterdam aen de kercke van Utrecht om voorts dese vergaderinge gecommuniceert te worden geschreven.

Dit is geschiet, ende is opentlick gelesen niet alleen de vorss. missive maer oock alle de stucken daerneffens overgesonden, als: 1. de remonstrantie, bij de gedeputeerden des Suijthollandischen sijnodi aen de heeren Staten gepraesentiert om te verwerven de convocatie des sijnodi generael; 2. de redenen daernae aen haere Mo. E. E. op hunne begeeren overgelevert, waeromme men den sijnodum nationael nodich hielt; 3. seeker extract van verbael dit point aengaende mette vorss. heeren gehouden; 4. d'acte van consent tot het houden des vorss. sijnodi bij haer Mo. E. E. vergonst.

Hierop de vergaderinge gevraecht zijnde, off sij jetwes hiertegens hadde, heeft deselve eendrachtelick God gedanckt, dat de saecke van het sijnodus nationael dusverre was gebrocht, wenschende dat se met den eersten moge voortgaen.

Ende also de vorss. missive des kerckenraeds inhield versoeck van op den inhoud der vorss. acte van consent wel te letten om te sijner tijd wel gepraepariert te comen op de vergaderinge, die haer Mo. E. E. van meeninge waeren te doen dienende tot een voorbereijdinge des vorss. sijnodi, is geresolveert, dat men van dese saecke niet en soude handelen, voor ende aleer de vorss. vergaderinge praeparatoir bij haer Mo. E. E. waere geconvociert, om alsdan daerop geresolveert te worden, soe men soude vinden te behooren.

End also men verstond, dat voor dit jaer vant houden des vorss. sijnodi nationael apparentelick niet en soude kunnen vallen, ende nochtans wel eenige provisioneele forme van bedieninge der kercken deses Stiffits diende beraemt, ijmmers in eenige pointen, die promptelick dienden geremedieert nae de tegenwoordige gelegenheijt der kercken, ende dat (om den vorss. sijnodo nationael in geenen deele te praediceeren) alleen bij provisie end totten vorss. sijnodum nationael toe, oft indien (dat God verhoede) deselve niet voort en gingh, tot naerder ordonantie, is geresolveert, dat diesaengaende eenige articulen ende pointen souden werden ontworpen, ende eerst den heeren Staten deser provincie, daernae deser vergaderinge (daertoe metten eersten weder te convocieren) gepraesenteert om met beijder consent ende aggreatie bij provisie als vooren onderhouden te mogen worden.

Om nu de voorss. remonstrantie aen de heeren Staten, mitsgaders dit

ontwerp van provisioneele forme van kerckenbedieninge te stellen ende over te leveren zijn bij de tegenwoordige vergaderinge gecommiteert alle de kerckendienaeren tUtrecht, een der kerckendienaeren van Amersfoort, D. HALEWIJNUS GODEFRIDI ende JOHANNES ANTONII, kerckendienaeren respective in Oostveen ende Westbroeck. Ende is versoecht JOANNES WTENBOGAERT om hun den tijd, hij hijr noch wesen sal, daerinne te assisteeren, welcke oock last hebben sullen met goede correspondentie der heeren Staten alle voorvallende saecken te verrichten in qualiteit als gedeputeerden des sijnodi totte naeste sijnodale vergaderinge toe om alsdan gecontinueert ofte verandert te worden, naer alsdan goetgevonden sal worden.

Hiernaes is noch eendrachtelijk, oock opt begeeren der heeren gecommiteerden, goetgevonden ende geresolveert, dat onverbrekelijk gehouden sal worden de residentie der dienaeren op de plaetse van haeren dienst.

Ten laetsten van de onkosten, bij de predicanten vant platte land int verschijnen ter vergaderinge vorss. gedaen, hebben de E. heeren gecommiteerde belooft daervan de vergaderinge der E. heeren Staten sdaechs daeraen te sullen aendien, ten eijnde daerin bij heur E. E. voor dese eerste reijse soude worden voorsien, ende dat men van de vordere, die in toecomende vergaderinge soude mogen vallen, in de remonstrantie aen haer E. E. versoecken soude om daer mede op gelett ende ordre daerin gestelt te worden.

Dit alles aldus gedaen ende naer iterative omvraginge aen de vergaderinge, oft ijemandt noch ijert hadde voor te dragen, ende naer een corte vermaninge, bij den praesidem aen de vergaderinge gedaen, belangende de neerstiche ende sorchvuldige betrachtinge des kerckendiensts, een jeder in sijn begriip, oock naer dancksegginge ende gebeden tot Godt, mitsgaders dancksegginge aen de heeren Staten deser provincie ende derselver gecommiteerden hier tegenwoordich, is de vergaderinge vrientlick ende minnelick gescheijden op den vornoemden 10^{en} Julij 1606 voormiddach.

Onderstondt: In kennisse van ons. Ende was onderteekent: JOHANNES UTENBOGAERT, als bij dese vergaderinge vercoren ende versoecht om dese bijeencompste als praeses te modereeren. EVERHARDUS BOOTIUS als scriba.

[Remonstrantie aen de E. E. heeren Staten.]¹⁾

Aan de E. E. Mogende heeren Staten slands van Utrecht.

Edele Eerentfeste hoochgeleerde wyse ende seer vermogende heeren. Wy onders. kerckendienaeren, als specialyck hiertoe gecommiteert by de

1) Dit opschrift staat buitenop het stuk.

vergaderinge aller dienaeren deses Stifts, nu onlanghs door uwe E. E. autoriteyt ende bevel gehouden binnen deser stad Utrecht int Catharinenconvent, dancken God den Vader onses Heeren Jesu Christi, dat hy uwer E. E. herten hoe langs hoe meer stiert ende beweecht tot de rechtsinnige vorderingende voortplantinge vant geestelycke koninghryck syns Soons, ende dat uwe E. E. daerinne sich soo yeverich ende neerstich bethonen, als wy ende de geheele vergaderinghe voornoemt met sonderlinge blyschap onses herten in deselve gespeurt ende bevonden hebben, met ootmoedige bede, dattet sijne Godlycke Majesteyt gelieve uwe E. E. in denselven yever hoe langs hoe meer te verstercken, ende tselve doende derselver ooren ende herten te openen om aen te hooren ende ter herten te vaten tverhael, dat wy alhier aen uwe E. E. met aller eerbiedinge doen, van de ongeregeltheyden, die op de voorss. vergaderinge zyn voortsgebracht als metter tyd in de kercken deser provincie ingecropen zynde ende noch tegenwoordelyck in swangh gaende, gelyck dan uwe E. E. gewilt hebben, dat dese vergaderinge tot dien eynde gehouden soude worden, opdat deselve ongeregeltheyden door d'authoriteyt ende macht, uwe E. E. daertoe van God Almachtich verleent, geremedieert ende gebetert zynde, Gods heylige woord met meerder vrucht ende aenwas als tot noch toe gepredickt, de gemeynten gesticht, de godsalicheyt vermeerdert, Godes eere verbreyt, de salicheyt van uwer E. E. goede onderdanen gevordert ende selfs uwer E. E. autoriteyt ende christelijcke regeringe hoe langs hoe meer in godsalicheyt ende gerechticheyt gevestigcht moge werden.

In den eersten worden doort geheele land groote afgoderyen gepleecht ende superstitionen met missen, bedevaerden, etc., daerdoor het volck vant gehoor van Gods woord vervreemt, jae daerentegens so verbittert wordt, dat op sommige plaetsen heel weynige, op sommige plaetsen gansch geene kinderen ten doope gebracht worden.

De bedevaerden te Cockengen, te Amerongen op St. Cunerendach, te Wilnis op Sacramentsdach.

Noch verscheyden ander superstitionen, als dat men over de dooden luyd tusschen de predicatie, ende de dooden in de kerek voor den predickstoel brengt te Segvelt, Leusden, Woudenberch, Wilnis, daer noch ander superstitionen in swangh zyn;

dat men de craemvrouwen gestorven zynde van swangere vrouwen laet dragen, voorgevende dat se dan teerder souden verlossen, Mydrecht;

dat men de omgebrachte sleept op de kerckhoven om alsoo den heer van syn actie tegen den dootslager te beroven;

datter op sommige plaetsen crucifixen staen (als te Mydrecht) ende omgedragen worden by de dooden (als te Woudenberch), daer veel superstitionen mede gepleecht worden;

datter noch offerhanden in de kercke geoffert worden, als bysonder te Houten; dat men dryemael daechs het Ave Maria clept te Cortehof, tOvermeer ende op meer andere plaetsen.

In dese afgodische blindheijt wordt het arm volck onderhouden door verscheyden papen of mispriesteren, van dewelcke eenige noch den opentlycken dienst als pastooren betreeden, eenige van buyten innecomen ende door het land loopen, eenige in de steden ende dorpen deser provincie wonende de dorpen dooreruypen.

Die noch als pastoren resideren, zijn: NICLAES te Cameryck, heer STEVEN tOverlambroeck, dien te Cockeingen, te Schalkwyck, te Honswyck.

Die van buyten innecomen, worden meest gevonden in de proostye, als te Mydrecht, Wilnis, Cudelsteert, alsoock te Apcoude, Houten, Hagesteyn, Neerlambroeck etc. ende comen van Waverveen, Blaricum, Hilfersum, Auwerkerck, Amsterdam, Culenborch, Vianen.

Die noch in de steden ende dorpen woonen ende alleen het volck verleyden, zijn: VICTOR SCHOREL, heer JAN VAN HOUTEN ende meer andere, wonende tUtrecht; heer HENDRICK, wonende te Montfoort, die aldaer sulcken afbreuck gedaen heeft, dat van 300, somtyds 5 of 600 toehoorders nu maer 100 ter kercken comen; een ander te Coten, die noch alimentatie treckt van uwe E. E., die so daer alsoock te Wyck syn quaet saet saeyt; heer JAN tAmersfoort, die menichmael gehaelt wordt in dootsnoot te Baeren ende daerontrent, ende dan noch weygert tot de lieden in te gaen anders als op voorgaende belofte, van dat se nemmermeer in de Gereformeerde kercke sullen gaen; heer ELBERT PROOT, noch te Baeren wonende; den secretaris tEmmenes (gewesene paep), aldaer alsoock ter Eem ende te Baeren doopende etc.; seecker blind paep te Wilnis so elders als in syn huijs doopende, over de craemvrouwen misse doende, het volck opentlyck tegen Paesschen biechtende ende tsacrament gevende, wesende een dronckaert, lichtveerdich in woorden, sich roemende van syn schandelycke oncuytscheyt, de E. E. heeren Staten beschuldigende van geweld hem gedaen, als hem wt het syne gestoten hebbende etc.

Men verstaet, dat op sommige dorpen lesers zyn, die de sacramenten niet en mogen bedienen, streckende sulcks tot verachtginge van het heylige ministerium, van dewelcke eenige met last (als dien te Thienhoven, te Capelle, denwelcken syn last te buyten gaet ende genoechsaem het prediken aenneemt) ende eenige sonder last lesen, als dien int Goy by Houten, die oock d'huyslyuden spottische fabulen voorleest.

Men bevind alomme, dat de sabbathen ende biddagen schrickelyck worden geprophaneert met tavernen te houden, merckten etc.

De sabbathen ende Sondagen worden ontheylicht door merckten (te Venendael ende elders) door herbergen, dronckengelagen ende andere

woesticheyt der huysluyden te Veenendael, Nichtevecht, Wilnis, Segvelt, Bunschoten, Seyst (daer d'herbergiers voorwenden, dat dewyle sy geen klock hebben, d'uyre niet en konen weten), waerwt dickwyls droevige ongelucken ontstaen van kyven, vechten, dootslagen, ende beclaechlyck is, dat den predicant van Veenendael ten tyden syns diensts aldaer wel in de 30 dootslagen geschied te zyn verhaelde.

De biddagen worden in gelycker voegen ontheylicht te Nichtevecht, Segvelt, Mydrecht (daer den laestleden biddach in ende door seecker kindermael bespot ende beschimpt is) ende op andere plaetsen.

Op sommige plaetsen wordt oock den godsdienst moetwillichlyck by de partydige huysluyden belet ende verhindert.

Sulcks geschied te Houten (daer de huysluyden by der kereken staen ende diegene, die kercken willen ingaen, beschimpen ende dat ongestraft, doordien den schout niet en woont in loco), te Wilnis, te Segvelt (daer d'huysluyden den predicant bespotten tusschen de predicatie, ende als men eenige trouwt, groot getier maecken met schieten ende andersins, sodat den predicant niet en kan voortvaeren in synen dienst, jae den schout, vermaent zijnde, en heeft het niet willen verbieden), te Apcoude, daer d'huysluyden ter kereken comen invallen, als de predicatie geeyndicht zynde de lieden ter kercken wtcomen.

Men bevind, dat op veele plaetsen de costers ende schoolmeesters den predicanten gansch ongehoorsaem zyn om in de gunst van d'huysluyden te blyven, die haer dreygen met cassatie, soo se den predicant ende de kercke in de suyvere religie dienstich zyn.

Sulcks geschied tOvermeer, Wilnis, Segvelt, (daer andersins, gelyck oock dien te Soest, dien wel geneycht soude syn synen dienst te doen) ende elders op vele plaetsen.

Hierwt komt het, dat se doen, wat se willen, allerhande boecken leeren (te Montfoort, Amerongen, Vreelant, Wilnis), niet willen tot het voorsingen verbonden zyn (te Amerongen, Hagesteyn, Wilnis), dat se tusschentyds de kercke openen tot superstition, als voor de craemvrouwen (te Wilnis), dat se dronckaerts sijn ende op geen vermaninge van de predicant en passen (te Apcoude).

Hierwt komt het oock, dattet met de scholen (die d'eerste queeck ende plantsoen der christelycker godsalicheyt billycks wesen souden om, terwylen veele oude niet hooren en willen, ymmers de jonge tedere jeucht allengskens de waere religie in te planten) seer jammerlyck ten platten lande gestelt is, midsdien op veele plaetsen gansch geene scholen en zyn (te Doorn, Maersen, Bunschoten), op vele plaetsen papen ende paepsche schoolmeesters de kinders van der jeucht aen de superstition inplantende (als te Woudenberch, Werckhoven, Nichtevecht, Coten.)

Men bevind oock, dat d'huysluyden seer veele nae de gedaene houwe-

lycksche geboden ongetrouwt blyven sitten of by de papen getrouwtt worden.

Sommige kercken zyn mede int wterlyck gebouw seer ontstelt ende desolaet, als te Amerongen (onlanghs door den doortocht van het crychs-volek seer verdestruuert), te Segvelt (daer de kercke langen tyd seer onnut ende vuyl gelegen heeft ende gehouden is.)

Dit zyn, E. E. heeren, de voorneemste abuysen die int land zyn, ende sodaenich onses bedunckens, dat daerin notelyck behoort voorsien te worden. Daerom oock wy als dienaers Christi in des Heeren naem uwe E. E. ootmoedelyck versocht ende ernstelyck gebeden willen hebben, dattet doch deselve (welckers ampt het is, van God opgeleyt als voesterheeren der kercken deses Stifts, hierin te remedieren) gelieve de verbeteringe deser dingen by der hand te nemen ende de saecken des Heeren sich ter herten te laeten gaen, gedenckende dat God de Heere sodaenige eeren wil, die hem eeren, de heylicheynt syns naems voorstaen ende de superstition, waardoor syn eere vercort wordt, weeren ende wederom op de sodaenige vertoornt ende straffen wil, die hierin naelatich zyn. Ende hoewel uwe E. E. de remedien nae haere wysheynt selve beter weten, als wy die soudon konen voorslaen, evenwel sullen uwe E. E. ons te goede houden, dat wy onse bedencken hierover mede verthonen, alsdat wy (onder correctie van uwe E. E.) gevoelen, dat:

Wat aengaet de openbaere afgoderyen ende superstition, dier gepleecht worden, ende by de papen, int land wonende ende daerin comende, gevoed worden door missen, doopen, trouwen, biechten, sacrament geven etc., wat de ontheyliginghe der sabbathen ende biddagen belanght, wat de moetwillicheynt der huysluyden tegen den predicant of andere vrome aengaet, ende dat vele ongetrouwt blyven sitten of van een paep getrouwt worden, de bequaemste remedie hiertegen waer, dat de placcaten dien-aengaende wierden gerenoveert, ende de officiers belast ende gehouden int executeren derselve haer debvoir te doen.

Wat de paepen of paepsgesinde, noch in loco als pastoren residerende, belanght, de bequaemste remedie daertegen waer, dat de voors. papen mochten werden afgestelt, goede predicanten so daer als op andere vacerende plaetsen (naementlyck Vleuten, Odyck, Linschoten, Anckeveen, Tuyl ende tWael) werden gestelt.

Wat de openbaere lesers aengaet, dat deselve ter examen wierden gestelt, ende soo se bequaem waeren, tot den dienst gevordert ende anders verlaeten wierden.

Wat de onwillicheynt ende wederspannicheynt der costers ende schoolmeesters tegen den predicant betreft, ende den desolaeten staet veler scholen, dat d'ondeugende schoolmeesters van haeren dienst wierden geremoveert, goede

so in die als in andere plaetsen, daer noch geen schoolmeesters zyn, wierden gestelt, deselve eerlycken nae gelegentheynt loonende, daertoe so vicarien als andere giften (die op sommige plaetsen, als te Zeyst, in de Westbroeck, te Mydrecht, van andere ingehouden ende onnuttelyck verteert worden) konden gebruyckt ende aengeleyt worden, ende dat die geusurpeerde autoriteyt over den costers ende schoolmeesters den huyslyuden wat benomen wierd, ende deselve gehouden tot gehoorsaemheynt haeren predicant te bewysen.

Ende alsoo het niet genoeg en is, dat de voors. onregeltheyden, als van buyten incomende, werden geweert, tenzy oock in der gemeente Gods selve goede ordre ende dat op een eenparigen voet, tegen des Heeren woord niet strydich, gestelt ende onderhouden worde, ende de vergaderinge daerinne verscheyden ongelyckheden, oock confusien bevonden heeft, waer wel te wenschen, dat dezelve eens in den grond by den synodum nationael, die wy verhopē, dat de Mo. heeren Staten Generael haest sullen convoceren, mochten verbeterd worden. Edoch, naedemael den tyd vant houden desselven synodi noch onseecker is, ende ymmers eenige dingen sonder langer wstsel dienen gebetert, gelijk se dan oock wel konden by uwer E. E. autoriteyt by provisie, ende tot op den synodum voors. anders sal wesen geordonneert, gebetert werden, hebben wy volgende den last ons gegeven ende ondert behagen van uwe E. E., geconci- pieert eenige articulen daertoe dienende ende hiraen gehecht, die wy uwe E. E. midsdesen met aller eerbiedinghe presenteren, versoeckende dat uwe E. E. gelieve deselve te doorsien, ende ingevalle die uwe E. E. wel gevallen (gelyck wy verhopē jae), so haest als doenlyck is, de voors. vergaderinge noch eens te convoceren om de voors. poincten aldaer voor- gelesen ende tadvys derselver vergaderinge daerop gehoort hebbende, met uwer E. E. autoriteyt aengenomen ende int werck gestelt te mogen worden.

Aldus gedaen in onse vergaderinghe den 25^{en} Augusti 1606.

Uwer E. E. dienstwillighe ende ootmoedighe dienaers de gedeputeerden des synodi van Utrecht.

HENRICUS CÆSARIUS.

EVERARDUS BOOTIUS.

JOHANNES SPEENHOVIUS.

JACOBUS TAURINUS.

HENRICUS JOHANNIS, minister ecclesie Amorsfortiane.

JOANNES ANTHONII.

ALEWINUS GOTHOFREDUS. 1)

1) Al deze onderteekeningen zijn eigenhandig.

[Poincten ende articulen, van wegen den synodo van Utrecht anno 1606 geremonstreert aen de h. Staten.]¹⁾

Poincten ende articulen, nae dewelcke wy ondergeschreven (als tot beraminge van deselve by de synodale vergaderinghe deses Stichts, den 8, 9 ende 10^{en} July binnen Utrecht gehouden, gecommiteert) achten, dat voortaan nae de tegenwoordige gelegentheyten soude mogen werden geprocedeert in tgene den kerkendienst ten platten lande des sticht Utrecht aengaet, ende dat by provisie tot op den synodum nationael ofte naerder ordonnantie.

In de dorpen, daer een gemeente is, doende professie van de Gereformeerde religie, sullen de predicanter worden gestelt op voorgaende verzoek derselver gemeente mitsgaders de magistraet der plaetse, te doen aen de heeren Staten, die daerop met advys ende communicatie van seeckere kerckendienaeren, daertoe by den synodum deser provincie te committeren, disponeren sullen. Ende daer geen gemeente en is, ende de magistraet oft oock de gemeente selve suymich, sullen de voorss. gecommiteerde kerckendienaeren tselve den heeren Staten aendienem, om by deselve met advys als vooren daerinne voorsien te worden.

De persoon, die men goetvint tot den kerkendienst te vorderen, sal alvooren ten overstaen van eenige gecommiteerde der heeren Staten in leere ende leven geexamineert ende ondersocht worden by de voorss. gecommiteerde deses synodi, ende by deselve bequaem geordelt zynde, sal naer voorgaende voorstellinge aen de gemeente, daer sulcks bequaemelyck geschieden kan, met acte der heeren Staten by een kerckendienaer, daertoe wt het getal der voorss. gecommiteerde te lasten, nae de forme in de Gereformeerde kercke gebruyckelyck, in synen dienst ingestelt worden.

Indien (dat God verhoede) eenich predicant sich sooverre in leere oft leven quame te verlopen, dat hy mochte geacht worden der opschortinghe des dienstes of afstellinge of eenige andere publycke censure weerdich te zyn, sal de voorss. censure werden geexerceert met voorgaende kennisse, oordel ende advys der voorss. gecommiteerde des synodi.

Een yegelyck predicant sal gehouden zyn metter woninghe teenemael ende vast te resideren by syne gemeente, op pene dat die diesaengaende in gebreke bevonden sal worden, scherpelyck daerover sal worden gecensureert naer eysch der saecke.

Geen kerckendienaer en sal geoorloft zyn wt syne plaetse te vertrecken

¹⁾ Dit opschrift staat buitenop het stuk.

sonder consent der heeren Staten, met advys der voornoemde gecommiteerde.

In de bedieninghe der heyliger sacramenten als doop ende avontmael, mitsgaders de segeninge der houwelycken sal gevolcht worden de forme in alle Gereformeerde kercken deser landen gebruyckelyck. tSacrament des doopsels en sal niet worden bedient dan in de ordinarise christelycke byeencomste ende ter plaetse daertoe gedestineert, welverstaende dat men de swacke met alle discretie te gemoet sal gaen int doopen van krancke kinderkens, oock buyten de voorss. ordinarise byeencomsten, mids dat het geschiede in de kercke met voorgaende luyden oft cleppen der klokke, ende in tamelycke vergaderinge, ten waere den wtersten noot vorderde, dattet, om meerder inconvenienten te vermyden, in huys geschiede, daerinne de dienaer sich discretelyck ten dienst der swacken dragen sal.

Die hun verclaeren de reformatie toe te staen ende hun tot deselve met het gebruyck des h. avondmaels begeeren te bekennen, sullen met voorgaende particuliere ende vruntlijcke onderrechtinge in de hoofdstucken des geloofs, mitsgaders vermaninge tot godsalicheyte des levens tot hetselve met kennisse der ouderlingen, daer ouderlingen zyn, toegelaten worden sonder andere ceremonie.

Men sal ten platten lande niemand om eenich verloop in den geloove oft int leven by forme van kerckelyck oordel van den heyligen avontmael afhouden sonder voorgaende kennisse ende advys der voorss. gecommiteerden des synodi, ten waere het verloop so geheel leelyck, notoor ende argerlyck waer ende soo versch voor het houden des avondmaels geschied, dat de kerckendienaer of kerckenraet, geen tyd tusschenbeyden hebbende omt voorss. advys te versoeken, nodich vond tot verhoedinge van openbaer profanatie vant heylige daerinne promptelyck met afhouden te voorzien, in welken gevalle evenwel naederhand de saecke tot kennisse der voorss. gedeputeerden gebracht sal worden om te oordelen, of de dienaer of kerckenraet wel of qualyck gedaen heeft. Ende indien alsdan bevonden wordt qualyck daerinne geprocedeert te zyn, sullen daerover behoorlycke gecensureert worden.

Sal oock niemand in cas van verloop in leer of leven als vooren openbaerlyck der gemeynte voorgesteld worden sonder voorgaende advys der gedeputeerden des synodi ende kennisse van eenige der heeren Staten gedeputeerden.

De predicanten sullen hun getrouwe herders bethonen met haer schapen (daeronder verstaen worden niet alleen, die ten avondmael gaen, maer oock alle andere inwoonderen van een yeders parochie, daer het eenichsins

mogelyck is yet op te winnen) dickwyls ende sorchvuldichlyck te besoecken ende deselve tot vermeerderinge ende opbouwinghe des rycks Christi met alle beleefdicheyt ende geschicktheyt te bejegenen.

Elck predicant sal gehouden zyn sich te versorgen van een exemplaer van de ordonnantie, by de heeren Staten gemaect opt stuck van de houwe-lycken, ende deselve in alles achtervolgen tot weeringe van verscheyden ongeregeltheden, in dit stuck so nu so dan gepleecht.

Alle predicanten ten platten lande sullen hun gewillich stellen omme ter aenmaeninge van de voorss. gecommiteerde des synodi hun te laeten vinden ter plaetse, daer sy dan d'een dan d'ander beschreven sullen werden, omme aldaer voor de gemeyntheit ende de voorss. gecommiteerde eenige vermaninge oft predicatie te doen, ende dat ten overstaen van de heeren Staten ofte haere gedeputeerden, indien het deselve gelieft daer tegenwoordich te wesen.

Sullen eenige der gedeputeerde des synodi, daertoe specialyck by haere medegecommiteerde gelast, hun altemet laeten vinden op eenige dorpen, daer sy tselve oorbaerlyck vinden sullen, omme de predicatien te hooren ende te vernemen, hoe sich de predicanten in haere predicatien ende anderssins dragen.

Geen predicant en sal sich onderwinden eenich boeck, tzy by hem-selven of andere gemaect of getranslateert, in druck te verveerdigen of doen verveerdigen sonder voorgaende consent der heeren Staten ende advys der voorss. gecommiteerde des synodi.

In de synodale vergaderinge der kerckendienaeren deses Stifts sal telckemael eenich aental wt deselve werden gecommiteert om de voorss. ende andere voorvallende kerckelycke saecken te verrichten, dewelcke dienen sullen van d'eene vergaderinge tot d'andere, om alsdan by deselve of gecontinueert of verandert te worden.

Aldus gedaen den 25^{en} Augusti 1606.

De gedeputeerde des synodi:

HENRICUS CÆSARIUS.

EVERARDUS BOOTIUS.

JOHANNES SPEENHOVIUS.

JACOBUS TAURINUS.

HENRICUS JOHANNIS, minister ecclesie Amorsfortiane.

JOANNES ANTHONII.

ALEWINUS GOTHOFREDUS. 1)

1) Deze onderteekeningen zijn alle eigenhandig.

[Requeste der gedeputeerden des synodi van Utrecht.]¹⁾

Aen de Edele Eerentfeste hoochgeleerde wyse ende seer vermogende heeren, mynheeren de Gedeputeerde Staten slands van Utrecht.

Mynheeren. Alsoo wy op de synodale vergaderinge laestleden gelast waeren om wt den naem derselve seecker remonstrantie ende articulen te stellen ende uwe E. E. te verthonen, ten eynde als in deselve is wtgedruckt, soo ist dat wy volgens onsen last uwen E. E. exhiberen niet alleen de voorss. remonstrantie ende articulen, maer oock de acta ende tgansche verhael van hetgene in die vergaderingen gepasseert is, opdat uwe E. E. te beter daerwt souden verstaen, op wat voet ende wyse de voorss. stucken daerop gefundeert zyn. Ende voorders, also in het sluyten der vergaderingen voorss. vermaent wierd van de onkosten, by de predicanten gedaen int verschynen op deselve, ende de E. heeren gecommiteerde van uwe E. E. beloofden daervan met deselve te sullen spreken. ten eynde die by haer E. E. souden werden afgedaen, ende dat men van de vordere, dier in toecomende vergaderingen souden mogen vallen, aen uwe E. E. mede remonstreren soude om by deselve ordre daerop gestelt te worden, so ist dat, gelyck wy uwe E. E. van wegen de predicanten ten platten lande bedancken van hetgene uwe E. E. haer voor de gedaene onkosten hebben mildelyck gelieven toe te leggen, also oock deselve willen gebeden hebben, dattet haer E. E. gelieve ordre te stellen, dat de kosten, by de predicanten in de vordere vergaderingen (dier souden mogen vallen) te doen, oock bequamelyck souden mogen gevonden werden. Dit doende etc.

Uwer E. E. dienstwillige ende onderdanige dienaers de gedeputeerden des synodi van Utrecht, ende in aller naem:

JOHANNES SPEENHOVIUS.

JOANNES ANTHONII. 2)